

деятельности малого бизнеса в отраслевой промышленности, НИОКР, сфере бытового обслуживания и коммунальном хозяйстве. Только эффективные экономические реформы помогут малому бизнесу, что и приведет к развитию рыночной экономики в целом.

Усовершенствование системы налогообложения малых предприятий Украины повлияет на наполнение государственного бюджета, а также на последующее развитие предпринимательства, инвестирование отраслей национальной экономики и социальную защиту населения.

Если произойдут структурные сдвиги, о ликвидации основных недостатков - это все приведет к значительному усовершенствованию функционирования малых предприятий, увеличит эффективность экономики, значительно уменьшит уровень безработицы, и повысит весомый вклад малыми предприятиями во внутренний валовой продукт страны.

Источники и литература:

1. Закон Украины «О государственной поддержке малого предпринимательства» ВР Украины Закон от 19.10.2000 № 2063-III : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://federation.org.ua/ru/zakonodavstvo/zakon-ukrainy-o-gosudarstvennoi-podderzhke-malogo-predprinimatelstva-2063-iii.html>
2. Абрамова И. М. Проблемы развития малого предпринимательства в Украине / И. М. Абрамова, И. А. Пенская // Финансы Украины. – 2008. – Вып. 9. – С. 1-24.
3. Долгоруков Ю. Про розвиток малого підприємництва / Ю. Долгоруков, О. Кутман // Економіка України. – 2005. – Вип. 12. – С. 11-18.
4. Давыдова А. А. Проблемы развития малого предпринимательства в Украине : [Электронный ресурс] / А. А. Давыдова, Е. Н. Кинько. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/12_ENXXI_2011/Economics/10_85780.doc.htm
5. Дрига С. Г. Негативные тенденции развития малого предпринимательства в Украине : [Электронный ресурс] / С. Г. Дрига. – Режим доступа : <http://ufpp.kiev.ua>
6. Государственная служба статистики Украины : [Электронный ресурс] : официальный сайт. – Режим доступа : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Козачок К.В.

УДК 336.71:[330.142.22:005]

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ДОСТАТНІСТЮ КАПІТАЛУ БАНКУ

Вступ. Розвинута банківська діяльність є однією з ключових показників сучасного економічного розвитку держави. Кризові явища, які спостерігаються останнім часом на світових фінансових ринках, породили не тільки пильну увагу до банківського сектору, а й до проблем капіталу банку, його регулювання і управління. Безумовно, з тим що склалися несприятливі умови для банківського бізнесу в першу чергу пов'язана нестабільність світового фінансового ринку, стрімкі зміни цін на нафту, але разом з тим аналіз вітчизняної банківської справи показує, що нестійкість банків визначається низькою якістю банківського менеджменту. Однак необхідність управління капіталом банку зумовлена як увагою з боку наглядових органів так і внутрішньою потребою самих банків, тому що від розміру капіталу банку і його структури багато в чому залежать можливості збільшення вкладень в економіку країни і розширення спектра послуг, що надаються клієнтам банку.

Окремі питання економічного змісту, формування та оцінки капіталу банку розглянуті в роботах таких вітчизняних учених, як О.П. Антіпова, В.В. Кісельов, О.І. Лаврушин, А.М. Проскурін, А.Ю. Сімановський, В.Е. Черкасов та ін. Питання банківського менеджменту в цілому і по окремих напрямках діяльності банку висвітлені в наукових працях наступних вчених: Л.П. Белих, І.Т. Балабанова, Л.Г. Батраковой, Н.І. Валенцевой, Е. Н. Васілішена, Е. Гілла, Е. Ріда, П. Роуза та ін.

Дана стаття розглядає сучасні проблеми з якими стикаються вітчизняні банки у своїй діяльності за для успішного функціонування та дотримання усіх вимог Національного Банку.

Метою дослідження є визначення сутності капіталу банку і на підставі практичного аналізу банківської діяльності та теоретичних знань, з'ясування напрямів та інструментів управління ним в сучасних умовах.

Для реалізації поставленої мети потрібно вирішити наступні завдання:

- дослідити теоретичну основу капіталу банку і розкрити його основні функції;
- дослідити систему управління капіталом банку і визначити найбільш перспективні інструменти управління ним у сучасних умовах;
- розглянути основні вимоги, що пред'являються до капіталу банку з боку держави, а також рекомендації Базельського комітету.

Теоретичну базу склали нормативно-правова та методична література в галузі управління та регулювання капіталу банку і банківської діяльності, фундаментальні дослідження вітчизняних і зарубіжних економістів. Інформаційною базою роботи послужили статистичні дані НБУ.

Результати дослідження. В системі головних економічних цінностей банків і банківської системи в цілому, які визначають потенціал і темпи їхнього ефективного економічного розвитку, важлива роль належить капіталу. Капітал дає можливості банку здійснювати розширення активних операцій і забезпечує достатній рівень конкурентоспроможності як узагальнюючого показника стійкості та дієздатності кожного банку зокрема та банківської системи в цілому.

Відомий учений Пітер Роуз писав, що капітал у сучасній економічній системі - це не тільки вартість або майно, що приносить дохід, а й об'єкт певних економічних відносин, при здійсненні яких він служить критерієм оцінки бізнесу [11, с.403]. В.В. Кисельов, у своїй монографії «Управління банківським капіталом (теорія і практика)» дає визначення капіталу банку таким чином – це кошти, які внесені власниками банку і складаються в основному зі статутного та інших фондів, резервів, а також нерозподіленого прибутку [9, с.73]. У даному випадку відбувається ототожнення таких понять як власні кошти банку і власний капітал. Однак, як показує практика, власні кошти банку далеко не завжди еквівалентні власному капіталу банку. Наприклад, власні кошти банку включають всі пасиви, утворені в процесі внутрішньої діяльності банку (всі резерви, фонди), в той час як далеко не всі статті таких пасивів складають власний капітал. Інший підхід визначає, що капітал банку - це величина, яка визначається розрахунковим шляхом, та включає ті статті власних і залучених коштів, які за економічним змістом можуть виконувати функції капіталу банку [6, с.113].

У вітчизняній практиці виділяють таке поняття як «регулятивний капітал». Регулятивний капітал є одним з найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості та стабільної діяльності банків [1]. Розглянемо його структуру, представлену нижче (Рис.1).

Регулятивний капітал	Основний капітал - Фактично сплачений зареєстрований статутний фонд; - розкриті резерви (дивіденди, що спрямовані на збільшення статутного фонду), емісійні різниці, резервні фонди; зменшуються на сумму: - недосформованих резервів під можливі збитки за операціями; - нематеріальних активів за мінусом зносу; - капітальних вкладень у нематеріальні активи; - збитків минулих років.	+	Додатковий капітал - Резерви під стандартну заборгованість ін. банків; - резерви під стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями; - результат переоцінки основних засобів; - субординований борг; - нерозподілений прибуток минулих років; - прибуток звітного року, що очікує затвердження та ін.	-	Сума - балансової вартості цінних паперів у портфелі банку (торговому та на продаж); - вкладень у капітал асоційованих і дочірніх установ; - балансової вартості акцій власної емісії, взятих у забезпечення наданим банком кредитів; - коштів, вкладених як субординований борг у ін. банки та ін.
----------------------	---	---	---	---	--

Рис. 1. Порядок визначення регулятивного капіталу банку.

Джерело: [12, с.94].

Процес управління капіталом банку, як і будь-який процес управління, є сукупністю різних заходів спрямованих на досягнення поставленої мети. Основною метою управління банком є досягнення максимального рівня прибутку. Але отримання великого прибутку супроводжується наявністю значного ризику. Тому більшість економістів сходяться на думці, що основною метою управління капіталом банку є не тільки залучення грошових коштів вкладників та інших кредиторів і визначення необхідної величини капіталу для розширення діяльності, а й формування оптимальної структури банківського капіталу, яка дозволяє дотримуватися прийнятному балансу між прибутковістю і ризикованістю [10].

Необхідність управління власним капіталом банку походить з його сутності і обумовлена функціями, які він виконує. Так, групою американських фахівців виділяються три основні функції капіталу банку:

1) захисна, виникає у зв'язку з тим, що частка залучених коштів в діяльності комерційних банків значно вище, ніж в діяльності інших підприємств, а, отже, значна частина активів (близько 85%) фінансується вкладниками банку, тому власний повинен захищати їх інтереси;

2) оперативна, полягає в придбанні необхідних для здійснення банківської діяльності будівель і устаткування, а також у створенні резервів на покриття непередбачених збитків;

3) регулююча функція безпосередньо пов'язана із зацікавленістю суспільства в особі наглядових державних органів у стабільній та надійній банківській системі [13, с.173].

Банківські банкрутства зазвичай породжують «ефект доміно», причому не тільки в банківській галузі, але і серед партнерів і клієнтів банку. З огляду на сучасну ступінь міжнародної інтеграції банківського бізнесу, даний ефект може спричинити за собою і кризові явища у світовій економіці. Тому з 1988 року особливо пильну увагу міжнародне банківське співтовариство приділяє проблемам власного капіталу банку. Але увага не обмежується встановленням певних нормативів і обмежень, вона націлена і на процес управління банківським капіталом як окремо взятого банку, так і в національних і світових масштабах [10]. Більшість економістів схильна визначати величину «достатності капіталу». Достатність капіталу - це здатність банку захищати кредиторів і вкладників від непередбачених збитків, які може понести банк у процесі своєї діяльності залежно від розміру різноманітних ризиків [9, с. 28].

У банківській практиці існують різні способи визначення достатності капіталу, але найбільш поширеним є метод визначення капіталу за міжнародними стандартами – Базельська угода про конвергенцію капіталу [8]. Регулятивний капітал є ключовим елементом в «Базель І». «Міжнародна конвергенція щодо вимірювання та вимог до капіталу» або коротко «Базель І» вийшла в липні 1988 року і розроблена з метою встановлення мінімального рівня резервного капіталу для діючих у міжнародних масштабах банків. Відповідно до Базельської угоди достатність капіталу банків в Україні регулюється НБУ за допомогою встановлення певних показників (Таблиця 1).

Таблиця 1. Нормативи капіталу НБУ для комерційних банків України.

Нормативи капіталу	Як визначається/норма	Значення
Мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (Н1)	Капітал = активи - зобов'язання, Мінімальний розмір визначається щорічно окремим рішенням Правління НБУ та встановлюється на відповідний період (рік); в 2011 році норма 120 млн. грн	існує для підтримки необхідного рівня фінансової стійкості
Адекватність регулятивного капіталу / платоспроможності (Н2)	співвідношення регулятивного капіталу і зважених за коефіцієнтами ризику та платоспроможності сумарних активів і позабалансових інструментів, (не менше 10%)	відображає здатність банку своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за своїми зобов'язаннями. Чим вище значення показника, тим більша частка ризику, що її приймають на себе власники банку, і менша частка ризику вкладників банку
Співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (Н3)	співвідношення капіталу банку К і зважених з урахуванням ризику активів Ар, помножене на 100%, (не менше 9%)	відображає розмір регулятивного капіталу, необхідний для здійснення банком активних операцій

Джерело: складено автором на підставі [2], [3].

З метою забезпечення стабільної діяльності банків України, правління НБУ постановило затвердити зміни до Інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні», затверджену постановою правління НБУ від 28.08.2001 № 368, зареєстровану в Міністерстві юстиції України 26.09.2001 за № 841/6032. Зокрема, в постанові йдеться, що банки, які на дату набрання чинності цієї постанови мають регулятивний капітал менше 120 млн грн, зобов'язані збільшити його до цього розміру до 1 січня 2012 р. [3].

Держкомстат підрахував, що близько 40 банків не зможуть виконати вимогу регулятора щодо збільшення до початку 2012 р. регулятивного капіталу до 120 млн грн. Оскільки для виконання цієї вимоги банкам заборонили нарощувати депозитні портфелі від населення, але НБУ дозволяє включати в регулятивний капітал субординовані зобов'язання в сумі, що не перевищує розмір статутного капіталу [2].

За липень 2010 р. - вересень 2011 р. банки наростили субординований борг майже на 800 млн грн. - до 2,6 млрд грн. За вказаний період субординованими кредитами почали користуватися приблизно 50 дрібних банків. Найбільше, а це 222 млн грн., залучив банк «Союз». За дев'ять місяців (з 1 липня 2010 р. по 1 квітня 2011 р.) власники банків, які потребують додаткових капітальних вливань, направили в статутні фонди майже 1,3 млрд грн. За вказаний період статутні капітали збільшив 31 банк. При цьому остаточно покинути зону ризику це допомогло всього 12 банкам. Серед лідерів по капіталізації можна відзначити «Терра Банк», який згідно даним НБУ збільшив статутний фонд на 200 млн грн., «Ерде Банк», «Всеукраїнський банк розвитку (ВБР)» та ін.

Однак власникам багатьох банків виявилось не по кишені внести всю суму, якої бракує до 120 млн грн., за один раз. Так, у січні 2011 про збільшення статутного капіталу на 71,4%, або на 45 млн грн. (до 108 млн грн.) повідомив «Кредит Оптима Банк» а саме, банк провів закриті розміщення акцій в два етапи в період з 1 по 19 липня 2011. «Промислово-фінансовий банк», наприклад, збільшив статутний капітал на 51,4%, або на 36 млн грн. (до 106 млн грн), емісія проведена за період з 1 по 23 вересня 2011 р. [10].

За даними НБУ на початок 2012 року кількість банків, що мають ліцензію на здійснення банківських операцій не змінилася, порівняно з минулим роком (Таблиця 2).

Таблиця 2. Кількість банків в Україні.

Назва показника	01.01.2011	01.01.2012
Кількість зареєстрованих банків	194	198
Виключено з державного реєстру з початку року	6	0
Кількість банків, що знаходяться у стадії ліквідації	18	21
Кількість банків, що мають ліцензію НБУ	176	176
З них: з іноземним капіталом	55	53
В т.ч. зі 100% іноземним капіталом	20	22
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	40,6	41,9

Джерело: [5]

А отже, прогноз Держкомстату не справдився, усі діючі банки змогли подолати підвищення норми регулятивного капіталу, зберігши при цьому нормальну величину його адекватності (Н2), яка за даними НБУ по країні складає 18,9% (нагадаю, що норма не менше 10% див. таблиця 1) [5]. Але цей факт не виключає проблем у майбутньому з якими можуть стикнутися дрібні банки.

Виходячи з цих подій голова правління банку «Старокиївський» Юрій Яременко розпочав активну дискусію в ЗМІ, висловивши припущення, що великі банки з іноземним капіталом сприяли підвищенню вимоги щодо регулятивного капіталу до 120 млн. грн., щоб витіснити з українського ринку малі банки. Згідно дослідженням у Німеччині працює понад 2000 банків, в Австрії - майже 900, в Італії - понад 700 (60-80% з яких є малими), у Сполучених Штатах з порядку 7000 банків 90% - це невеликі фінансові установи, 70% з них мають регулятивний капітал менше 5 млн євро. За словами експерта, в той час як у всьому світі банки та уряди стурбовані проблемою надмірної концентрації капіталу і питанням «великих банків», в Україні все з точністю до навпаки [10]. Таку ж думку висловив президент Асоціації Українських Банків

Олександр Сугоняко, який відзначив, що є впливові люди, які з використанням влади можуть створити конкурентні проблеми для цілої групи банків.

Деякі банкіри з ними не погодилися, стверджуючи, що некоректно говорити подібним чином про збільшення капіталу малими банками українського походження і великими банками з іноземним капіталом, оскільки в першому випадку нарощування капітальної бази відбувається переважно за допомогою прибутку, а в іншому - завдяки потужності материнських структур, за якими зазвичай стоять потужні економіки. Прибічники такого погляду назвали рішення НБУ про підвищення планки до банків до 120 млн. грн. регулятивного капіталу вкрай необхідним, але трохи запізним, констатуючи, що за наявності в структурі пасивів більшого обсягу депозитів в іноземній валюті і бажання відновляти кредитування, банки повинні збільшувати капітал [10].

Прогноз про те, які все-таки принесе зміни дане рішення, спробували викласти в дослідженні «Банківський сектор у 2012 році» рейтингове агентство «Незалежне рейтингове агентство» (НРА, Київ) [7].

НРА прогнозує, що дрібні банки в боротьбі за частку на ринку можуть знизити достатність капіталу, тому що таке агресивне нарощування капіталу загрожує стійкості кредитних організацій з низькою рентабельністю, тобто дрібним банкам, що зосереджені в обласних центрах і крупних містах. Якщо розмірковувати, то це закономірно, бо власники, які підтримали свої банківські активи капітальними вливаннями, кредитами по яким необхідно платити відсотки, стануть ще наполегливіше вимагати віддачі від своїх інвестицій. Як вважають спеціалісти, у найближчій перспективі саме по собі збільшення достатності банківського капіталу до такого рівня не несе системних ризиків для банківської системи, проте у поєднанні зі збитковістю поточної діяльності або з великим обсягом довгострокових активів, може підірвати стійкість окремих кредитних організацій [7].

Висновки. Підсумовуючи сказане, слід відзначити, що капітал - це самозростаюча вартість і необхідно здійснювати планування та контроль його зростання. НБУ як головний контролюючий орган повинен розробляти нормативи для комерційних банків ґрунтуючись на конкретних економічних реаліях, оскільки нашої країні ще рано рівнятися на розвинені європейські держави, до яких так прагне Україна. Основною метою управління власним капіталом банку повинно залишатися досягнення певного рівня його достатності, шляхом реалізації комплексу заходів та інструментів, відображених у банківській стратегії як на мікрорівні, так і на макрорівні банківської системи. Якість управління банківським капіталом безпосередньо впливає на якість банківського менеджменту, а відповідно на стан банку в цілому, а також визначає найважливіші пропорції обсягів споживання, інвестування та заощадження для країни в цілому.

Джерела та література:

1. Закон України «Про банки і банківську діяльність»: прийнято Верховною Радою 07.12.2000 р. № 212-III : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2121-14>
2. Закон України №1533-VI від 23 червня 2009 г. «Про внесення змін у деякі закони України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1785-1>
3. Інструкція «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні», затв. постановою Правління НБУ № 368 від 28.08.2001 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0841-01>
4. Зміни до Інструкції «Про порядок регулювання діяльності банків в Україні» затв. постановою Правління НБУ № 273 від 09.06.2010 р. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0471-10>
5. Основні показники діяльності банків України станом на 01.01.12 : [Електронний ресурс] // НБУ : офіційний сайт. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807.
6. Алексеенко М. Д. Капітал банку: питання теорії та практики : монографія / М. Д. Алексеенко. – К. : КНЕУ, 2002. – 276 с.
7. Аналитические обзоры за 2011 год Независимого рейтингового агентства : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ra-national.com.ua/uploads/nraua/files/review/file_review/69542aee1661faf801c0854c6fa5d7fb.pdf.
8. Базель : [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/Базель> – Назва з екрану.
9. Киселев В. В. Управление банковским капиталом (теория и практика) : монографія / В. В. Киселев. – М., 2005. – 196 с.
10. Путеводитель для банкиров : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.prostobankir.com.ua/spravochniki/bankiru_na_zametku/periodika_dlya_bankirov.
11. Роуз П. С. Банковский менеджмент / П. С. Роуз; [пер. с англ. 2-го изд.]. – М. : Дело Лтд, 1995. – 768 с.
12. Тиркало Р. Регулятивний капітал банків: сутність, порядок визначення та проблеми достатності / Р. Тиркало, Н. Ткачук // Світ фінансів. – 2008. – № 4 (17). – С. 93-103.
13. Ткачук Н. М. Капітал банку як економічна категорія / Н. М. Ткачук // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 11(77). – С. 173-178.